

KURGUSAL NİTELİKLİ ÇOCUK KİTAPLARINDA AYI KARAKTERİ

Oğuzhan YILMAZ*

Geliş Tarihi: Nisan, 2016

Kabul Tarihi: Haziran, 2016

Öz

Kurgusal nitelikli çocuk kitaplarındaki ayı karakterinin kurgulanış biçimi ve çocuklara verdiği iletiler açısından incelendiği araştırma doküman analizi deseniyle yapılmıştır. Çalışmanın verileri iki şekilde toplanmıştır. İlk çalışmanın amacı doğrultusunda incelenmek için belirlenen eserler temin edilmiş, sonrasında belirlenen bu eserlerin baskılarının orijinal olup olmadığı kontrol edilmiştir. İkinci olarak ise çocuk okurların kurgusal kitaplardaki ayı karakterine ilişkin düşüncelerini öğrenebilmek amacıyla onlarla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada elde edilen veriler öncelikle betimsel analize sonrasında içerik analizine tabi tutularak derinleştirilmiştir. Çalışmanın geçerli ve güvenilir olması adına ise veri toplama sürecinden analiz sürecine kadar çeşitli tedbirler alınmıştır. Çalışma sonucunda incelenen eserlerde kimi zaafı olsa da ayı karakterinin sevimli, masum ve yardımsever bir varlık olarak resmedildiği görülmüştür. Ayrıca ayı karakterinin annesi, arkadaşları ve çevresindeki diğer varlıklarla ilişkilerini iyi niyet temelinde geliştirdiği fakat onun bütün iyi niyetine rağmen insanlarla iletişim kurmakta sıkıntı yaşadığı ve insanlar tarafından şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk edebiyatı, değer, karakter eğitimi, edebî eser.

BEAR CHARACTER IN FICTIONAL CHILDREN'S BOOKS

Abstract

The present study was conducted through document analysis design in terms of the way the bear character is fictionalized in children's books and the messages given. The data were collected in two phases. First, the relevant resources were collected then exposed to originality confirmation. Secondly, semi-structured interviews were realized with children in order to find out their views on bear character in fictional books. The data were descriptively analyzed then content analysis was completed. To ensure reliability and validity of the study, precautions were taken from the very beginning of data collection until their analysis. The results show that despite certain frailties, the bear is represented as cute, well-disposed and harmless. In addition, it was seen that the bear has goodwill based relations with mother, friends and other entities around but cannot communicate with man and avoid violence committed by human-being.

Keywords: Children's literature, value, character education, literary work.

* Yrd. Doç. Dr.; Erzincan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, oguzhan24@hotmail.com.

1. Giriş

Edebî işlevinin yanında zaman zaman eğitici rolüyle de ön plana çıkan çocuk kitaplarında hayvan karakterler, çocukların dikkatini çekmesi ve doğru davranışları öğrenmesi yönüyle önem taşımaktadır. Bu çalışmada kurgulanış biçimi ve çocuklara verdiği iletiler açısından kurgusal nitelikli çocuk kitaplarındaki ayı karakteri incelenmeye çalışılmıştır. Ayı karakterinin çalışmaya konu olmasının sebebi Türkiye’de bu karakterin çocuklara sezdirildiği iletiler üzerinde yapılmış müstakil bir çalışmanın olmamasıdır. Ayrıca çocuk okurların genelinen -biraz da Teddy Bear’ın¹ etkisiyle- ayı karakterini sevimli ve masum bir hayvan olarak tanımlıyor oluşu çalışmada böyle bir kurgunun yapılmasında önemli bir etkidir.

Dünyada ve Türkiye’de son yıllarda revaçta olan karakter eğitiminin amacı, çocukken anlayışlı, ilgili, ahlaki değerleri olan, üretken, doğru şeyleri yapan ve hayatının amacını anlayarak buna göre yaşayan bireyler yetiştirmektir (Battistich, 2005: 3). En genel anlamıyla örtük veya açık program aracılığıyla, yetişen yeni nesle temel insani değerleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olma gayretinin ortak adı biçiminde tanımlanabilecek karakter eğitimi birey, toplum ve medeniyet tasavvurunun şekillenmesinde de mühim bir rol oynamaktadır (Ekşi, 2003: 79). Nitekim karakter eğitiminin tek bir birey ile başlasa da sonunda toplumu inşa edeceğini belirten Harned (1999) da böyle düşünmektedir. Ekşi (2003: 84) ise bu görüşü destekler nitelikte karakter eğitiminin açık ve acil bir ihtiyaç olduğunu dile getirerek medeniyetlerin varlıklarını sürdürebilmelerinin yeni nesillere değerlerini aktarabilmeleri ile mümkün olacağını ifade etmektedir.

Esasında ilk insanın kendini yetiştirme ve geliştirme süreciyle birlikte ortaya çıkan karakter eğitimi başlangıçta planlı ve programlı bir süreç olmasa da zamanla daha sistematik bir kimliğe bürünmüştür. İlk olarak batılı kaynaklarca Antik Yunan’da gündeme geldiği iddia edilen karakter eğitimi programları zamanla daha geniş bir alana yayılmıştır (Healea, 2006: 66). Karakter eğitiminin özellikle son yıllarda ihtiyaç olmasında Sırrı’ya (2015: 125) göre yükselen bir değer olarak pozitivist paradigmanın, bireycilik düşüncesinin ve dinin toplumsal alandaki etkisini kaybedişinin etkisi büyüktür. Gerçekten de son yıllarda etrafta cereyan eden olumsuzluklara bakıldığında artan modernite ile paralel olarak uyuşturucu, gasp, tecavüz gibi

¹ Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Roosevelt, Louisiana ve Mississippi eyaletleri arasındaki sınır sorununu çözmek için bir ziyaret yapar bölgeye. Başkanın av merakını bilenler, şirin görünmek için yavru bir ayı yakalarlar ve onu vurması için önüne atarlar. Bu olaya –sözde- büyük tepki gösteren Roosevelt, yavru ayının ormana bırakılmasını emreder. Başkanın yavru ayıyla olan öyküsünü Washington Post gazetesinin karikatüristi Clifford Berryman’ın köşesinden öğrenen Morris Michtom, oyuncak bir ayı yapmasını ister karısından. Michtom, eşi Rose’un elinden çıkan oyuncak ayıyı karikatürle birlikte Brooklyn’deki mağazasının vitrinine koyar. Günler geçtikçe tüm kent oyuncak ayıdan başka bir şey konuşmaz olur. Michtom, karısına diktirdiği yeni bir ayıyı Beyaz Saray’a gönderir ve başkandan isim babası olmasını ister. Böylelikle “Ayı Teddy” doğmuş olur (Akin, 2013: 57-58).

suçların da çoğaldığı görülmektedir (Kanger, 2007: 22-23). Bu durum Türkiye'deki seyrek bakıldığında da dünya geneliyle benzerlik göstermektedir. Giderek daha fazla ihtiyaç hâline gelen karakter eğitimi Türkiye'de sistemli bir politikaya dönüşmese de (Karatay, Destebaşı ve Demirbaş, 2015: 124) toplumun pek çok kesiminin önemini kavradığı bir olgu hâline gelmiştir.

İnsanların giderek bir gereklilik olarak görmeye başladıkları karakter eğitimi üzerinde pek çok faktörün etkili olduğu bunların başında da ailenin geldiği bilinmektedir (Bakdemir, 2010: 149). Bu yönüyle pek çok insan tarafından aile çocuğun karakterini şekillendiren ilk kurum olarak görülmektedir. Ekşi ve Katılmış'a (2011: 113) göre ebeveyn çocuk ilişkileri karşılıklı sevgi ve saygı temeline göre işleyen bir süreç izlerse bu süreç çocuğun ahlaki gelişimi açısından olumlu neticelerin doğmasına neden olacaktır. Benzer bir bakış açısıyla Orhan (2013: 35) da çocuğun sevgiyi aileden öğrendiğini ve aile bireyleri ile olan ilişkilerinin değerlerin oluşumunu etkilediğini dile getirmektedir.

Karakter eğitiminde aile son derece önemli bir faktör olsa da esasında karakter eğitimi okul ekseninde yürüyen bir programdır (Lockwood, 1997) ve okulların bireyin karakterini olumlu yönde geliştirme noktasında önemli görevleri vardır. Bu görevlerden belki de en önemlisi ise Hökelekli'nin (2011: 292) ifade ettiği üzere öğrencilerin bilişsel olduğu kadar duygu ve davranış yönünden olgun ve doygun kişilikler hâline gelmelerine yardımcı olmaktır. Okullarda öğrencilerin duygu ve davranışlarını geliştirecek farklı yöntemler benimseneceği gibi edebî metinler aracılığıyla karakter eğitimi de bir yol olarak benimsenebilir. Bu konuda Karatay (2011: 1451) edebî metinler aracılığıyla okura olumlu karakter özelliklerini kazandırmanın mümkün olabileceğini söylemektedir. Gerçekten de edebî metinler gözden geçirilirse birincil amacı eğitim olmayan metinlerin yapılarında dolaylı ya da dolaysız bir ileti içerdiğini görmek zor değildir. Örneğin Dede Korkut Hikâyeleri'nde Deli Dumrul'un babasına dönerek söylediği “*Ak sakallı, aziz, izzetli canım baba/ Biliyor musun neler oldu/ Küfür söz söyledim/ Hak Teâlâya hoş gelmedi/ Gök üzerinde al kanatlı Azrâile emreyledi/ Uçup geldi*” (Ergin, 2009: 117) şeklindeki dizelerde babaya duyulan hürmeti ve küfür söz söylemenin kötülüğünü görmek mümkündür. Aynı şekilde Akif'in “*Sen! Ben! Desin efrâd, aradan vahdeti kaldırı/ Milletler için işte kıyamet o zamandır*” (Düzdağ, 2009: 440) şeklindeki ifadelerinde de birlik olmamanın başa açacağı dertlerin dile getirildiği anlaşılmaktadır.

Genel edebiyat içinde zaman zaman görülen mesaj kaygısı çocuk edebiyatında ise daha fazla görülmektedir. Karatay (2007: 940) bu hususta çocuk edebiyatının doğrudan doğruya çocukları eğitmek amacıyla oluşturulmasa da çocukta olumlu etkiler ve izlenimler bırakmayı amaçladığını ifade etmektedir. Aynı şekilde Oğuzkan (2010: 7) da genelde edebiyat özelde ise çocuk edebiyatının bir kimsenin kendini tanıyarak davranışlarını değiştirmeye imkân hazırladığı

için bir rehberlik kaynağı olarak hizmet ettiği görüşünü savunmaktadır. Arseven (2005: 42) ise çocuk edebiyatı ürünlerinin genellikle çocuğa doğru davranış kalıplarını ve toplum içinde uyulması gereken kuralları öğrettiğini; iyilik, dürüstlük, yardımlaşma gibi birtakım değerleri kazandırdığını; özetle çocuğu hayata karşı hazırlama amacını güttüğünü düşünmektedir.

Çocuk edebiyatının eğitici misyonuna ilişkin bu cümleler beraberinde karakterlerin kurgulanışını ve karakterler üzerinden verilen iletileri de daha stratejik bir hâle getirmektedir. Bu hususta Sever “Kahramanlar aracılığıyla, insanlar başlarından geçebilecek olayları tanır. Sorunlar karşısında takınacağı tavır ya da davranışlara ilişkin ipuçları edinir. İnsan ve toplum yaşamını kural ve değerleri tanıma ve anlama bilincini oluşturur. İnsan yaşamını anlamlı kılan erdemleri sezmeye başlar (2010: 76).” diyerek çocuk kitaplarındaki karakterlerin insanı, toplumu ve hayatı anlama noktasında okura yardım ettiğini açıklar. Kitaplardaki çocukların çocuğun düşsel arkadaşı olduğunu savunan Karatay (2014: 104) ise çocukların karakterler aracılığıyla sorunları tanıdığını, sorunların çözümüne ilişkin fikir edindiklerini, farkında olmadan toplumsal kuralları ve değerleri öğrendiklerini dile getirir.

Karakterlerin ve karakterler üzerinden verilen iletilerin önem kazanmasında bir diğer etken ise çocuk okurun okuduğu kitabın karakteri ile özdeşim kurmasıdır. Kırıtöglü Özdil'e (2011: 412) göre okuduğu öykünün kahramanı ile özdeşim kurarak onu düşsel arkadaşı yapan çocuk, kendi kişiliğinin kahramanın kişilik özelliklerine benzer bir şekilde gelişmesine olanak sağlar. Çocuk kitaplarındaki kahramanların çocuğun kitapla etkileşim içine girdiği ilk andan itibaren bir “kahraman” olmaktan çıktığını düşünen Erdem (2011: 614) ise çocuğun kahramanla özdeşim kurduğu ilk andan itibaren kahramanı arkadaş edindiğini ve güven duygusunu geliştirdiğini düşünür.

Çalışmanın konusu olması itibarıyla ayı karakteri ve onun kurgulanışı ile ilgili iletilerin de kurmaca metinlerde eğitici bir misyonla öne çıktığı görülmektedir. Kurmaca metinlerde ayı karakteri üzerine Türkiye’de yapılmış müstakil bir çalışma olmasa da hayvan karakterli kurgularda ayı karakterinin ele alınış biçimi okura bu konuda birtakım fikirler vermektedir. Örneğin Nur (2013) Mesnevi’deki hayvan karakterleri incelediği araştırmasında hikâyelerde yer alan ayı karakterinin ahmak, ince düşünmeyen ve etrafındakilere zarar verecek kimselerin hâlini ve ahmaklarla dost olan kimselerin düşeceği durumları izah etmek için kullanıldığını dile getirmektedir. Nur bununla birlikte bu karakterin zaman zaman hırs sahibi, güvenilmeyen, kindar, çevresine yardım etmeyen bencil insanları da sembolize ettiğini aktarmaktadır. Erdal ve Gökmen (2010) ise çocuklara verdiği dersler açısından La Fontaine’in fabllarını inceledikleri araştırmalarında ayının saflığına, açık sözlülüğüne ve ilmi siyaset bilmemesine dikkat çekmektedir. Bu konuda yazılanları destekler nitelikte kültürel birikimin bir yansıması olan

“ayılık etmek, ayıya kaval çalmak” gibi deyimlere bakıldığında da ayı karakterine ilişkin olumsuz bir algının olduğu görülmektedir.

Literatürde de görüldüğü gibi doğrudan ayı karakterinin çocuk kitaplarında ele alınışı ile ilgili bir çalışma bugüne dek Türkiye’de yapılmamıştır. Dolayısıyla çalışma hem bu konuda literatüre katkı sağlamak hem de ayı karakteri aracılığıyla çocuk okura verilen iletileri tespit etmek açısından değer taşımaktadır. Kurgusal nitelikli çocuk kitaplarında yer alan ayı karakteri üzerinden çocuk okura verilen iletilerin tespit edilmeye çalışıldığı araştırmada aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Kurgusal nitelikli çocuk kitaplarında yer alan ayı karakteri üzerinden çocuk okura verilen iletiler nelerdir?

2. Kurgusal nitelikli çocuk kitaplarındaki ayı karakteri ile ilgili çocuk okur ne düşünmektedir?

2. Yöntem

2.1. Çalışmanın Deseni

Çalışma doküman analizi deseniyle yapılmıştır. Yıldırım ve Şimşek’in (2011: 93) Forster’dan (1995) aktardığına göre doküman analizi dokümanlara ulaşma, dokümanların orijinalliğini kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve kullanma olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır. Araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan bu desen Bowen’in (2009: 27) ifadesiyle detaylı incelemelere imkân sağlaması yönüyle işlevseldir. Çalışmada kurgusal nitelikli çocuk kitaplarındaki ayı karakteri üzerinden çocuk okura verilen iletiler derinlemesine irdelenmeye çalışıldığından doküman analizi deseni kullanılmıştır.

2.2. İncelenen Kitaplar ve Çalışma Grubu

Çalışmaya veri teşkil edecek eserlerin seçimi sırasında ilkin internet üzerinden kitap satan farklı siteler gözden geçirilmiş ve başlığında ayı kelimesi geçen kurgusal nitelikli çocuk kitapları bu sitelerdeki arama motorları aracılığıyla tespit edilip listelenmiştir. Oluşturulan liste iki çocuk edebiyatı uzmanına gönderilmiş, uzmanların liste içinden çalışmanın konusuna uygun bir şekilde kitap seçimi yapmaları istenmiştir. Çocuk edebiyatı uzmanlarının estetik, erişilebilirlik, çocuk bakışını yakalama gibi bir kısım ölçütleri de gözetenek düzenledikleri liste araştırmacı tarafından son aşamada gözden geçirilmiş, böylelikle 13 farklı yazardan 22 kitap incelenmek üzere seçilmiştir. Çalışma için seçilen kitapların künyesine ve metin içindeki kısaltmalarına ilişkin bilgiler aşağıdadır.

Tablo 1: İncelenen kitapların künyelerine ve kısaltmalarına ilişkin bilgiler

Yazar adı	Eser adı	Yayınevi adı	Kısaltma
Ayfer Gürdal Ünal	Minik Ayı Vadu Babam Beni Seviyor mu?	Can Çocuk	MAVBBS
Ayfer Gürdal Ünal	Minik Ayı Vadu Annem Beni Seviyor mu?	Can Çocuk	MAVABS
Ayfer Gürdal Ünal	Minik Ayı Vadu Ormandaki Dedikodu	Can Çocuk	MAVOD
Ayfer Gürdal Ünal	Minik Ayı Vadu Arkadaş Arıyor	Can Çocuk	MAVAA
Fatih Erdoğan	Kemancı Ayı Masalı	Mavibulut	KAM
Gürsel Korat	Bir Ayı Ne İster?	Yapı Kredi Yayınları	BANİ
Hasan Kallimci	Kurnaz Ayı	Kafdağı	KA
Meltem Bilir Çimen	Sevimli Ayıcıklar	Çocuk Gezegeni	SA
Muzaffer İzgü	Armutçu Ayı	Bilgi Yayınevi Çocuk Kitaplığı	AA
Necati Güngör	Ay Işığında Ceviz Yiyen Ayı	Özyürek	AICYA
Selçuk Taykutgöl	Oduncu ile Ayı	Kuşak	OİA
Suat Batur	Maymun Köpek ve Ayı	Altın Kitaplar	MKVA
Şükran Oğuzkan	Sarı Yumak ile Kara Yumak Arkadaş Oluyor	Ya-Pa	SYİKYAO
Şükran Oğuzkan	Yüzme Yarışı	Ya-Pa	YY
Şükran Oğuzkan	Ormanda Eğlence	Ya-Pa	OE
Şükran Oğuzkan	Ormanda Gezi	Ya-Pa	OG
Şükran Oğuzkan	Boz Ayı'nın Düşmanlığı	Ya-Pa	BAD
Şükran Oğuzkan	Sarı Yumak Piknikte	Ya-Pa	SYP
Yalvaç Ural	İyi Geceler Bozi	Yapı Kredi Yayınları	İGB
Yalvaç Ural	Bal Avcısı Küçük Piti	Yapı Kredi Yayınları	BAKP
Yalvaç Ural	Küçük Ayı ile Ahlat Ağacı	Yapı Kredi Yayınları	KAİAA
Yavuz Bahadıroğlu	Yaramaz Ayı Zirzop	Nesil Çocuk	YAZ

Çalışmada incelenecek kitaplar belirlendikten sonra kurgusal nitelikli kitaplardaki ayı karakteri ile ilgili çocuk okurun düşünceleri de alınmak istenmiştir. Bunun için doğrulayıcı ve aykırı durumlar örnekleme yoluyla öğrencilere ulaşılmıştır. Doğrulayıcı ve aykırı durumlar örneklemeinde araştırmacı çalıştığı konu ile ilgili belirli olguları ve temaları keşfetmeye başlayınca bulduğu sonuçların veya keşfettiği temaların ne derece geçerli ve tutarlı olduğunu saptayabilmek için doğrulayıcı veya yanlışlayıcı ek durumlara ihtiyaç duymaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2011: 112; Patton, 2014: 239). Bu gerçekten hareketle çalışma için belirlenen eserlerden bazıları çalışma için uygun görülen ortaokulda okunmuş ve 11'i kız 9'u erkek olmak üzere toplamda 20 öğrencinin çocuk kitaplarındaki ayı karakterine ilişkin düşünceleri alınmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması

Çalışmanın verileri iki aşamada toplanmıştır. İlk çalışmanın amacı doğrultusunda incelenmek için belirlenen eserler temin edilmiş, sonrasında belirlenen bu eserlerin orijinal olup olmadığı kontrol edilmiştir. İkinci olarak ise çocuk okurların kurgusal kitaplardaki ayı karakterine ilişkin düşüncelerini öğrenebilmek amacıyla onlarla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Çocuk okurlarla görüşme yapılmadan önce araştırmacı ve bir nitel araştırma uzmanının katkısıyla tek soruluk bir görüşme formu hazırlanmış, görüşme sırasında çıkabilecek

problemleri engelleyebilmek amacıyla alternatif sorular ve sondalar yazılmıştır. Daha sonra beş çocuk okur üzerinde hazırlanan formun pilot çalışması yapılmış, bu çalışmanın bitiminde formun amacına hizmet ettiği anlaşılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlandıktan sonra kilit bilgi sağlayıcı rolündeki bir öğretmen aracılığıyla ortaokulda okuyan çocuk okurlara ulaşılmıştır, okurlara çalışmanın amacı doğrultusunda bilgi verilip müsaade ettikleri takdirde ses kaydı yapılacağı söylenmiştir. Okurların müsaadelerinin alınmasını müteakip ise onların psikolojik açıdan rahat olabilmeleri için okul kütüphanesinde kendileriyle görüşmeler yapılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

İki yolla toplanan çalışmanın verileri iki farklı şekilde analiz edilmiştir. Başlangıçta çalışmanın esas verisini teşkil eden dokümanlar iki defa okunarak bütün hakkında bir fikir edinilmiş, dokümanlarda ayı karakterinin nasıl ele alındığı öğrenilmeye çalışılmıştır. Devamında Meriam'ın (2013: 170) da belirttiği gibi araştırmacı tarafından bir kodlama ve kataloglama sistematığı oluşturulmuştur. Buna göre öncelikle kitaplarda var olan diğer karakterler görmezden gelinerek yalnızca ayı karakterine odaklanılmış bu karakterin kurgu içinde nasıl davrandığı betimsel analiz yoluyla tespit edilmiştir. Ardından betimsel analizle elde edilen veriler daha da derinleştirilerek içerik analizine tabi tutulmuştur. Verilerin analizi sırasında ayı karakterinin dolaylı veya dolaysız olarak verdiği iletiler analiz birimi olarak belirlenmiştir.

Çalışma için veri teşkil edecek dokümanlar analiz edilirken diğer taraftan da çocuk okurlarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmenin verileri analiz edilmiştir. Ses kayıt cihazı yardımıyla elde edilen verilerin dökümü gerçekleştirilmiştir. Herhangi bir veri kaybı yaşanmaması adına ise veri dökümleri ikinci bir defa kontrol edilmiştir. Bu işlemten sonra nitel araştırma yaklaşımının gerektirdiği şekilde veri seti okunmuş, sırasıyla kodlama ve kategorilendirme işlemi yapılmıştır.

2.5. Verilerin Güvenilirlik ve Geçerliliği

Çalışmada elde edilen sonuçların güvenilir ve geçerli olduğunu ortaya koymak için birtakım önlemler alınmıştır. Bu önlemlerden ilki çalışmanın inandırıcılığı ile ilgilidir. Çalışmada inandırıcılığı artırabilmek için veri seti birkaç kez okunarak veri hâkimiyeti sağlanmaya çalışılmıştır. Bunun dışında çocuk edebiyatı alanında nitel çalışmalar yapan bir uzmana önce veri seti okutturulmuş, devamında araştırma probleminin belirlenmesinden bulguların raporlanmasına dek olan bütün süreç kendisine anlatılarak uzmanın görüşüne

başvurulmuştur. Yine çalışmayı inandırıcı kılabilmek adına verilerin toplanması sürecinde çeşitleme yapılmış dokümanlardan elde edilen veriler görüşmelerle desteklenmiştir.

Nitel araştırmalarda her ne kadar genelleme düşüncesi olmasa da sonuçların benzer çalışmalara aktarılabilmesi adına çalışmada incelenen kitapların nasıl seçildiğine ve künyelerine ilişkin bilgilere açıkça yer verilmiştir.

Verilerin teyit edilebilirliğini artırabilmek için Güler, Halıcıoğlu ve Taşğın'ın (2013: 346) dikkat çektiği gibi araştırmacının yanlılıkları azaltılmak istenmiştir. Bunun için de dikkat faktörü göz önünde bulundurularak okumalar yapmaya gayret edilmiş, mümkün mertebe bir günde ikiden fazla kitap okunmamış ve ikiden fazla kitabın kodlaması yapılmamıştır. Bunun dışında çalışmada zaman zaman ilgili verilerden doğrudan alıntılar yapılarak bu konuda bir şeffaflık sağlanmıştır.

Son olarak çalışmanın güvenilirliğini sağlayabilmek için araştırmacı ve bir nitel araştırma uzmanı tarafından kodlamalar yapılmış ve bu kodlamaların ne derece birbiriyle örtüştüğüne bakılmıştır. Miles ve Huberman'ın (1994) formülü dikkate alınarak yapılan güvenilirlik testinde araştırmacı ve nitel araştırmacının farklı zamanlarda yaptığı kodlamanın güvenilirliği .86; araştırmacı ve nitel araştırma uzmanı tarafından aynı anda yapılan kodlamaların güvenilirliğinin ise .82 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar çalışmanın kodlamalar açısından güvenilir olduğunu göstermektedir.

3. Bulgular ve Yorumlar

3.1. Kurgusal Nitelikli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Ayı Karakteri Üzerinden Çocuk Okura Verilen İletiler

Tablo 2: Ayı Karakterinin Özelliklerini Yansıtan İletiler
Ayı kafasına koyduğu işi yapmak için azimle çalışır (YSA 32, 53).
Ayı başına gelenlerden ders çıkarır (MAVOD; SYP, 3).
Ayı çevresinde gördüklerini ne olduğunu merak eder ve kendi kendine sorular sorar (YSA 16, 17, 18).
Ayı yazıya ve okula özel bir değer verir (YSA 35, 51, 59).
Ayı yaptığı hatanın farkına varıp pişmanlık duyar (İGB; BAD, 16).
Ayı ölme pahasına başkalarının maskarası olmak istemez (YAZ, 62).
Başarılı olamamak ayının canını sıkır (SYİKYAO, 5; KAM, 40).
Uğraş verdiği bir iş neticesinde başarıyı tadan ayı mutlu olur (YSA, 33, 38).
Ayı hırsızlık yapmaktan zevk duyar (BAKP).
Ayı kibirli davranıp kendini olduğundan büyük ve güçlü görür (YAZ, 12, 16).
Kibirli davranan ayı bunun bedelini çabucak öder (YAZ, 33, 34).
Öfkeyle hareket eden ayı kendine zarar verir (YAZ, 18).
Ayı uyumayı çok sever (BANİ, 11, 15; KAİAA).
Yemek yemekten zevk alan ayı özellikle bal ve armudu çok sever (BANİ, 7, 11; YSA, 11, 26; YAZ, 31; MAVAA; OG, 5; KA, 13; AICYA, 12).
Yavru ayı midesi söz konusu olduğunda nefesine söz geçiremez (KAİAA).

Ayı karakterinin özelliklerini yansıtan iletiler Tablo 2'de verilmiştir. Bu verilere göre ayı karakteri başarı odaklı çalışan, başarmaktan mutlu olup başaramamaktan ötürü üzülen bir

yapıya sahiptir. Bu yapısının bir gereği olarak da azimle çalışmakta, merak etmekte, başına gelenlerden ders çıkarmaktadır. Ayının olumlu özelliklerinin yanında bir kısım zaafı da incelenen kurgularda öne çıkmaktadır. Bunların başında da ayının özellikle bal hırsızlığı yapması gelmektedir. Yine ayının zaman zaman aklını devre dışı bırakıp öfkeyle hareket etmesi, fiziki görünümünün cazibesine kapılıp kendini olduğundan büyük görmesi ve açlık söz konusu olunca kendine söz geçirememesi ayı karakteri özelinde kurgularda öne çıkan olumsuz iletilerdir. Ayının bal ve armudu çok sevmesi, bunun yanında uyumaktan hoşlanması da ayı karakteri özelinde dikkate değer diğer vurgulardandır.

Tablo 3: Ayı Karakterinin Annesiyle İlişkilerinde Öne Çıkan İletiler

Annesiz kalan yavru ayılar sıkıntı yaşar (YSA, 11, 14).
Anne ayı yavrusunu doğru davranışlar sergilemesi konusunda uyarır (BAKP, KAİAA).
Hediye, anne ve yavrusu arasındaki buzları çözer (KAİAA).
Yavru ayı annesinden izinsiz iş yapmaz (İGB).
Anne ayı yavrusunun iyiliğini düşünüp onu koruyucu bir tavır içine girer (İGB; YSA, 11; YAZ, 7).
Yavru ayı annesinden daima ilgi bekler (BANİ, 8).
Anne ayı, yavrusunun problemlerini kendisinin çözmesini ister (BANİ, 30).
Yavru ayı zaman zaman annelerinin sözünden çıkar (İGB).
Annesinin sözünü dinlemeyen ayı bunun bedelini öder (YAZ, 52).
Yavru ayı annesine karşı acımasızca davranabilir (YAZ, 13).

Ayı karakterinin annesiyle ilişkilerinde öne çıkan iletiler Tablo 3'te belirtilmiştir. Bu verilere göre eserlerde anne ayı, yavru ayının hayatında önemli bir yer teşkil etmektedir. Yavru ayıyı doğru davranışlar sergilemesi konusunda uyarıp onu koruyup kollamakta, problemlerini çözmesi için ona fırsat tanımaktadır. Yavru ayı ise ekseriyetle annesine değer vermekte, onun iznini gözeterek iş yapmakta, onsuz olduğu her dakika sıkıntı yaşamaktadır. Kurgularda genellikle olumlu bir çizgide verilen anne ayı-yavru ayı ilişkileri özellikle söz dinleme konusunda zaman zaman çizgisinden sapmaktadır. Eserlerde çok sık rastlanan bir ileti olmasa da yavru ayının annesinin sözünden çıktığı ve bunun bedelini ağır biçimde ödediği bölümlere de rastlamak mümkündür.

Tablo 4: Ayı Karakterinin Arkadaşlarıyla İlişkilerinde Öne Çıkan İletiler

Ayı arkadaşı için elinden geleni yapar (İGB; OG, 16; OE, 13; SYİKYAO, 15).
Ayı arkadaşına hediye vererek onu mutlu etmeye çalışır (SA, 7, 95, 155).
Arkadaşından sıkıldığını düşünen ayı kısa süre sonra yarıldığını anlar (MAVAA).
Arkadaşının sözüne itibar etmeyen ayı istediğini elde edemez (BAKP).
Ayı arkadaşıyla birlikte daha çok vakit geçiremeyeceği için üzülür (İGB).
Ayı arkadaşının üzülmesini asla istemez (MAVOD).
Ayı arkadaşından bekletilmekten ötürü üzülür (MAVOD).
Ayının arkadaşı ile anlaşamadığı zamanlar vardır (BANİ, 29).
Ayı bazen arkadaşlarını kıskanabilir (BAD, 3; SYİKYAO, 5).

Tablo 4'te ayı karakterinin arkadaşlarıyla ilişkilerinde öne çıkan iletiler verilmeye çalışılmıştır. İletilere bakıldığında arkadaşın ayı karakterinin hayatında önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Kurgularda arkadaş ile sıkı ilişkiler kuran ayı karakterinin en belirgin özelliği arkadaş için elinden geleni yapma noktasında tereddüt göstermemesidir. Bunun yanında ayı karakteri arkadaş ile uzun süre vakit geçirmek istemekte, onun üzülmemesi için çalışmakta, yer

yer arkadaşına hediyeler vererek onun mutluluğuna vesile olmaktadır. Tabii “Yavru ayının arkadaşları ile anlaşamadığı zamanlar vardır (BANİ, 29).” iletilerinde olduğu gibi her daim ayı karakteri ile arkadaşları arasında olumlu bir ilişkiden de bahsetmek mümkün değildir. İncelenen eserlerde ayı karakterinin arkadaşlarını kıskandığı, onların kötülüğünü istediği, kısmi anlaşmazlıklar yaşadığı noktasında da bir kısım iletiler görülmektedir.

Tablo 5: Ayı Karakterinin Diğer Hayvanlarla İlişkilerinde Öne Çıkan İletiler

Ayı çevresindeki canlıların önerilerini dikkate alır (KAİAA; SA, 81, 89).
Ayı çevresindeki canlılarla dost olur (BAKP).
Bir işi başarmak isteyen ayı çevresindekilerin bütün tepkilerine rağmen o işi yapmaktan geri durmaz (KAM, 22, 28, 34, 49, 53).
Çevresindekileri rahatsız eden ayı gerektiğinde özür dilemesini bilir (KAM, 20, 26).
Ayı çevresindeki canlıların başına bir musibet gelmemesi için elinden geleni yapar (BAKP)
Çevresindeki canlıların dedikoduları ayıyı üzer (MAVOD).
Ayı hırsızlık yaparak başkasının malını yiyebilir (MKVA, 5).
Ayı zaman zaman çevresindekileri üzerek eğlenir (KA, 12, 18).

Ayı karakterinin diğer hayvanlarla olan ilişkilerinde öne çıkan iletiler Tablo 5’te verilmiştir. Tablo 5 gözden geçirildiğinde ayı karakterinin etrafındaki diğer canlılarla ilişkilerinin olumlu bir seyir izlediği görülmektedir. İncelenen kurgularda ayı karakteri etrafındaki canlılardan akıl almakta, onlarla dost olmakta, gerektiğinde yakınındakilerden özür dilemeyi bilmekte, yeri geldiğinde ise çevresinden gelen tepkilere kulak tıkayıp doğru bildiğini yapmaktadır. Çevresindeki canlılarla sağlıklı bir ilişki kurduğu yukarıdaki iletilerden anlaşılabilir ayı karakteri az da olsa problemlili birtakım davranışlar da sergilemektedir. Bu davranışların başında da ayının nefsi bir kısım zaafı gelmektedir. Ayı karakteri incelenen eserlerde yer yer hırsızlık yaparak başkalarının malını çalan, çevresindekileri sıkıntıya sokarak bu sıkıntıyı kendi için bir eğlenceye dönüştüren bir varlık olarak da resmedilmektedir.

Tablo 6: Ayı Karakterinin İnsanlarla İlişkilerinde Öne Çıkan İletiler

Ayı insanlarla dost olabilir (YAZ, 93).
Ayı insanların dostluğunu kazanıp onlara yardım etmek ister (MKAV, 35).
Ayı elindekini insanlarla paylaşır (AA, 60).
Ayı misafire saygısızlık etmemek için evine gelen insanın türlü hakaretlerine katlanır (OİA, 37).
Ayı insanlar tarafından acımasızca şiddet görür (YSA, 60-61, 62; YAZ, 61; KA, 41).
İnsanlar aylara karşı önyargılıdır (YAZ, 50; SYP, 14).
İnsanlar aylara tuzak kurar (YSA, 54; OG, 6).
İnsanoğlu ayların ve diğer hayvanların doğada yaşamaları için bir alan bırakmaz (YAZ, 54).
Ayı ve diğer hayvanlar insanlar için ticari bir nesneye dönüşebilir (YAZ, 74; YSA, 56).
İnsanların hakaretlerine maruz kalmak ayıyı derinden yaralar (OİA, 39).
İnsanlardan gördüğü vefasızlık ayının kalbini kırar (OİA, 43).
İnsanların elinde esir yaşamak ayıya acı verir (YAZ, 54, 64).
Ayı insanlardan ve onların tepkilerinden korkar (AA, 54; MKVA, 2; YSA, 28, 49).
İnsanlar ayıdan korkar (AICYA, 10).

Ayı karakterinin insanlarla ilişkilerinde öne çıkan iletiler Tablo 6’da verilmiştir. Tablo 6’daki bu iletilere göre ayı karakteri insanlarla dost olmayı arzulamakta, bunun gereği olarak da onlara yardım edip elindekini onlarla paylaşmayı dilemektedir. Fakat bunun karşılığında bir türlü onların güvenini kazanamamaktadır. İnsanlar ayının kendilerine gösterdiği tutumun tam tersine onu son derece değersiz ticari bir meta olarak algılamakta, acımasızca ona

zulmetmektedirler. Yer yer ayıya tuzak kurup yaşam alanını daraltan insanlar, bununla da kalmayıp onun özgürlüğünü elinden almakta, fiziksel şiddetin yanında duygusal anlamda da ona şiddet uygulamaktadırlar. Tüm bu davranışlar ise ayıyı derinden yaralamakta, onu acı çekmeye ve insanlardan korkmaya itmektir. Ayı-insan ilişkisi bağlamında bulgularda göze çarpan son konu ise insanların ayı karakterine karşı önyargılı yaklaştığı ve ondan korktuklarıdır.

3.2. Kurgusal Nitelikli Çocuk Kitaplarındaki Ayı Karakteri ile İlgili Çocuk Okurun Düşünceleri

Öğrencilerin ayı karakterine ilişkin düşünceleri genellikle olumludur. Tabii bunda öğrencilerin seyrettikleri çizgi film ve animasyonların payı büyüktür. Öğrencilerin ayı karakterine ilişkin düşüncelerini ifade ederken kullandıkları “Çizgi filmlerde gördüğümüz gibi (Ö4), bildiğiniz gibi çizgi filmlerde (Ö8), benim izlediğim çizgi filmde (Ö11, Ö15, Ö17), Tarzan adlı çizgi filmde (Ö13), Cesur isimli animasyonda (14). Üç Koca Ayı adlı çizgi filmde (20)” şeklinde kullandıkları ifadeler bunun göstergesidir.

İletişim araçları ve onun arkasındaki Teddy Bear algısının tesiriyle ayı karakterine ilişkin olumlu düşünceleri olan öğrenciler çoğunlukla ayıyı sevimli, masum (Ö3, Ö5, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20), dost canlısı (Ö7), yardımsever (Ö8, Ö13, Ö14, Ö15), sadık (Ö10), eğlenceli (Ö13), duygusal ve düşünceli (Ö14) bir hayvan olarak görmektedir. Örneğin bu konuda öğrencilerden biri “*Bence ayı çok tatlı bir hayvandır. Keşke evcil olsaydı, onu köpek gibi satın alabilirdik. Ama Allah’ın onu böyle yaratmasında bir hayır vardır (Ö3).*” diyerek ayıya karşı bakış açısını yansıtmıştır. Benzer şekilde verdiği cevaptan bir kız olduğu anlaşılan bir başka öğrenci “*Ayılar aslında çok tatlı hayvanlardır. Bunun en güzel örneği de bebek ayılardır. İnsanlar onları yırtıcı olarak görse de eğitildiklerinde bir erkekten daha kibardırlar (Ö4).*” diyerek ayıyı zihninde nasıl konumlandığını göstermektedir. Yine bu konuda 10 numaralı öğrenci ise “*Ayılar sevimlidir, onlar yavrularına sadıktır. Bazı insanlar çocuğu olduğu hâlde bakmazken onlar ailelerine sadıktır.*” diyerek belirli noktalarda ayıların insanlardan üstün olabileceklerini dile getirmiştir.

Ayı karakterine ilişkin olumlu algıları olan öğrencilerin yanında bu konuda daha ihtiyatlı davranıp bu karaktere ilişkin olumlu ve olumsuz düşüncelerini ifade eden öğrenciler de veri grubu içinde dikkat çekmektedir. Bu konuda 8 numaralı öğrenci ayıların bazen tıpkı çizgi filmler ve masallarda olduğu gibi hayat içinde iyi rol oynadığını düşünürken onların bazen de yırtıcı ve saldırgan olabileceklerini düşünmektedir. 20 numaralı öğrenci ise konunun doğal seyrini gözden kaçırmadan “*Ayıların bazıları insanlara saldırmazken, bazıları saldırır. Bunun nedeni her canlı gibi onlar birbirine benzeseler de aralarında farklılıklar vardır.*” şeklinde fikirlerini ifade ederek bu konuda toptancı bir bakış açısını reddetmiştir.

Veri grubu içinde az da olsa ayı karakteriyle ilgili olumsuz düşünceler besleyen öğrenciler de vardır. Bu düşünceler yine öğrencilerin seyrettiği film ve çizgi filmlerin etkisiyle şekillenmiştir. Örneğin 11 numaralı öğrenci seyrettiği bir çizgi filmde ayının kamptaki insanların yiyecek sepetlerini çaldığını anlatmış sonra da ayıyı hırsız ve kurnaz olarak gördüğünü söylemiştir. Bu fikre yakın olarak 16 numaralı öğrenci de yine seyrettiği filmde hareketle ayıların bal çaldığını, insanların yemeklerini aldığını dile getirmiş ardından bu eylemleri kasten *“Bütün bunlar ayılar için çok güzel bir şey gibi geliyor ama oradaki insanlar iflas etmiş oluyorlar. Bana göre ayılar çok bencil hayvanlardır.”* diyerek ayıların kendilerini düşünmekten başka bir şey yapmadığını dile getirmiştir.

Ayı karakteriyle ilgili olumlu ve olumsuz düşüncelerin yanı sıra yapılan görüşmede öğrenciler ayı-insan ilişkisine vurgu yapan ifadeler de kullanmışlardır. Özellikle avcılarının ayılara gün yüzü göstermediğine dair söylemler öğrencilerin insanlara kızdığını ortaya koymaktadır. 4 numaralı öğrencinin kurduğu *“Çizgi filmlerde görüyoruz ayıların düşmanları vardır. Mesela avcılar. Bu cümle gerçek hayatta da geçerlidir. Çizgi filmlerde avcılarının amacı ayıları hayvanat bahçesine satmakken, gerçek dünyada onların amacı ayıların kürklerini alıp etlerini yemek ve para kazanmaktır.”* biçiminde cümleler öğrencilerin avcılarını nasıl tasavvur ettiklerini göstermesi açısından önemlidir. Yine bir başka öğrencinin ayının sevilmesi gerektiğini ifade ederken kullandığı *“Kocaman ayıyı kucağımızda sevecek halimiz yok, avcılar gibi onu vuracak halimiz de yok (Ö2).”* cümlesi avcılarının ayıları öldürdükleri şeklinde bir düşüncenin öğrencilerin zihnine kazındığının delilidir. Bu hususta 6 numaralı öğrencinin fikri ise ayı-insan ilişkisine ilişkin öğrenci görüşlerini özetler niteliktedir. Onun *“İnsanlar ayılardan korkar ama bence ayılar insanlardan korkmalı çünkü ayılar kendi hâlinde bal, balık gibi yiyecekler tüketerek yaşarken insanlar doğaya büyük zararlar vermekteler.”* şeklindeki düşüncesi insanın doğa için ayıdan daha zararlı bir varlık olduğunu ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin ayı karakterine ilişkin fikirlerine bakıldığında belirgin olarak öne çıkan son husus ise ayının tabiatıyla ilgilidir. Ayıyı fiziki olarak tüylü, uzun boylu, kashı, kilolu olarak gören öğrenciler onu güçlü bir varlık olarak değerlendirmektedir (Ö6, Ö19, Ö18). Yine birçok öğrenci ayının tabiatı gereği bal ve balık sevdiğini (Ö1, Ö5, Ö6, Ö8), kış uykusuna yattığını (Ö9), kalın ve tüylü derisinden ötürü üşümediğini düşünmektedir (Ö8, Ö10).

4. Sonuç ve Tartışma

Kurgulanış biçimi ve çocuklara verdiği iletiler açısından kurgusal nitelikli kitaplarda ayı karakterinin incelendiği çalışmada ayı karakteri bu noktada onu ahmak, ince düşünemeyen, kindar, saf, açgözlü olarak değerlendiren literatürün aksine (Nur, 2013; Erdal ve Gökmen, 2010), sevimli, dost canlısı, yardımsever ve akıllı bir varlık olarak sunulmuştur. Bunda geleneksel kültürün yerini küresel söyleme bırakmasının ve küresel söylemin filmler, kitaplar, oyuncaklar ve reklamlar gibi türlü enstrümanlar eliyle bireye ulaşmasının payı büyüktür.

Çalışma bağlamında öne çıkan hususlardan ilki ayı karakterinin genel özelliklerini yansıtan iletilerdir. Çalışmada ayı karakteri duygusal özellikleri ile birlikte pek çok kez çalışan, aklını kullanan, merak eden, soran, sorgulayan bir varlık olarak resmedilmiştir. Onun bu şekilde resmedilmesi çocukların kitap karakterlerini model aldıkları bir dönemde çalışmaya ve azme dair cümlelerin zikredilmesi açısından önemli olabilir. Ancak bu noktada dikkat çeken önemli bir ayrıntı görüşüne başvurulmuş öğrencilerin ayı karakterini aklıyla öne çıkan bir varlık olarak değil, tamamen duyguları ile öne çıkan bir varlık olarak değerlendirmeleridir. Ayı karakteri için sevimli, masum, dost canlısı, yardımsever gibi sıfatları kullanan öğrencilerin bu noktada akıllı, meraklı, çalışkan gibi sıfatları kullanmamaları onların bilgilendirme kaynaklarıyla başka deyişle beyan ettikleri gibi bilgilendirme kaynaklarının televizyon oluşuyla ilgili olabilir. Ayıyla ilgili eserlerde çıkan bir diğer özellik ise onun özgürlüğüne düşkün oluşu, kafes arkasında olmayı maskaralık olarak değerlendirip ölme pahasına bu maskaralığa katlanmak istemeyişidir. İnsanların neredeyse tek kutsalının para ve rahatlık olduğu dünyada hürriyete dair edebî söylemlerin kitaplarda yer buluşu da gelecek nesillere aktarılacak değerler noktasında önemsenmesi gereken bir konudur. Ayının özellikleri çerçevesinde öğrencilerin cevaplarıyla örtüştüğü söylenebilecek son konu ise ayının zaman zaman zaaflarının esiri olabilmesidir. Eserlerde ayının midesine söz geçirememesi, bala ve armuda olan düşkünlüğü akıllı ve duygularıyla öne çıkan ve pek çok yönüyle olumlu bir örnek teşkil eden ayı karakterinin idealize edilmemesi açısından dikkate değer olabilir. Zira kurgusal nitelikli metinlerde öne çıkan mükemmel karakter profili, okurun özdeşim kurması açısından problem oluşturabilir.

İncelenen kurgusal nitelikli kitaplarda ayı karakteri ile ilgili dikkat çeken bir diğer konu ise ayı karakterinin annesi ile olan ilişkisidir. Eserlerde anne ayı karakteri koruyucu ve yönlendirici bir hüviyette okurun karşısına çıkmaktadır. Yavrusunun doğru davranışlar sergilemesi için elinden geleni yapan onu karşısına çıkabilecek olası tehlikelerden korumaya çalışan anne bazen de yavrusunun kendi ayakları üzerinde kalabilmesine fırsat vermek amacıyla karşılaşılan problemleri yavrusunun çözmesini istemektedir. Bu durum kişinin kendini bu dünyada yalnız hissedip yılgınlığa düşmemesi, karşılaştığı sorunların altında ezilmemesi ve

hayatın her aşamasında yakınındakilerden yardım bekleyip bağımlı bir kişilik geliştirmemesi adına önemli olabilir.

Ayı karakterinin annesiyle olan ilişkilerinde olduğu gibi kurgularda göze çarpan başka bir husus da ayı karakterinin arkadaşlarıyla olan ilişkileridir. Eserlerde ayının ilişkilerinde tam anlamıyla bir bağlanmadan bahsetmek yanlış olmaz. Zira ayı, arkadaşları için elinden geleni yapar, onların mutluluğu için çaba sarf eder, onlarla birlikte vakit geçirmekten haz alır, onlarla birlikte olamadığı her an için üzülür. Menfaate dayalı ilişkilerin öncelendiği dünyada, arkadaşlığın çıkar ilişkisi olmadığını ortaya koyan iletilerin kitaplar tarafından verilmesi geleceğe aktarılacak değerler açısından da önem arz etmektedir. Bu düşünce kitapların muhatapları olan öğrenciler tarafından da karşılık bulmuş olacak ki öğrencilerin önemli bir kısmı ayıyı ilişkilerinde yardımsever ve dost canlısı olarak nitelendirmiştir. Ayı karakterinin arkadaşları ile ilişkileri önemli ölçüde olumlu bir seyir izlerken kimi anlarda o, arkadaşlarıyla gerilimler de yaşamaktadır. Esasında bu gerilimler olumsuz gibi görünse de kişinin iradesini ortaya koyması, arkadaşı dahi olsa doğru bildiğini söylemesi noktasında faydalı olabilmektedir. Ayı karakterinin arkadaşları ile ilişkilerinde üzerinde durulması gereken son konu ise kıskançlık duygusu merkezinde gelişmektedir. Kıskançlık duygusu kişiyi daha iyiyi aramaya ve yapmaya sevk etme açısından olumlu sayılabilecek bir duyguyken, bu duygu kişiyi başkalarına zarar vermeye sevk ediyorsa olumsuz olarak görülebilir. İncelenen eserlerde bu duygunun her iki biçimi de vardır. Okuru muhasebeye yöneltmesi ve duyguların sonuçlarının önemli olduğu iletisini vermesi yönüyle bu kullanım değerli sayılabilir.

Ayı karakterinin annesi ve arkadaşları ile ilişkilerinde olduğu gibi diğer varlıklarla ilişkileri de bu çalışmada dikkat çekmektedir. Ayı annesiyle ve arkadaşlarıyla ilişkilerinde olduğu gibi diğer varlıklarla ilişkilerini de dostluk temelinde devam ettirmeye çalışmaktadır. Bu bulgu gelecekte dünyayı kendi türünden, ırkından, dininden, mezhebenden, memleketinden ibaret görmemek, farklı olanı dost edinmek, farklı olanın fikirlerine açık olma açısından oldukça önemlidir. Nitekim eserdeki ayı karakteri ekseriyetle bu noktada bir körlük yaşamamakta, çevresindekilerin fikirlerine değer vermekte, onların önerilerini dikkate almaktadır. Onların yaşam hakkına saygı duymakta, hatalı olduğunda büyük bir erdemle özür dileyebilmektedir. Tabii kurgularda ayı karakterinin çevresindeki diğer varlıklarla ilişkileri her daim arzu edilen çizgide devam etmez. İncelenen eserlerde bunun nedenlerinin başında da dedikodu gelir. Etrafındaki canlıların kendi hakkında söyledikleri ayı karakterini fazlasıyla üzer. Öğrencilerin ayı karakterine ilişkin düşüncelerine bakıldığında da öğrencilerin ayının kaba ve gülünç bir varlık olarak değerlendirilmesinin doğru olmayacağını ifade etmeleri dedikodunun olumsuzluğunu fark etmeleri ve incelenen eserlerle öğrenci görüşlerinin örtüşmesi yönüyle

dikkate değerdir. Kurgularda ayının diğer canlılarla olumlu bir iletişim kuramamasının diğer bir sebebi ise kişisel zaaflarıdır. Özellikle bala karşı olan düşkünlüğü hırsızlık yapmasına ve başkasının malını bir anlamda gasp etmesine neden olmaktadır. Eserlerdeki bu ifadeyi ilgili literatür (Nur, 2013) ve bu konuya ilişkin öğrenci görüşleri de desteklemektedir.

Ayı karakterinin insanlarla olan ilişkileri de kurgularda belirgin biçimde öne çıkmaktadır. İncelenen eserlerde ayının insanlarla kurmaya çalıştığı ilişki dostluk kurmaya çalışma, karşılığında anlamsız biçimde şiddet görme, bunun neticesi olarak üzülmeye ve korkma şeklinde özetlenebilir. İncelenen eserlerde ayı karakteri insanla dost olabilmek için elinden geleni yapar. Ona mütemadiyen yardım etmek ister, elinde var olanı tereddütsüz onunla paylaşır, hatta evine gelen insanın türlü hakaretlerine misafire saygı gereğiyle ses çıkarmaz. Yukarıda da belirtildiği gibi esasında arkadaşlığın bir ticaret olmadığını, karşılık beklemeden de eldekinin verilebileceğini hissettirmesi yönüyle ayı karakterinin bu biçimde resmedilmesi arkadaşlık ve dostluk kavramının içinde barındırdığı değerleri göstermek bakımından önemlidir. Ancak bu durum ilişkilerde akıllı bir tarafa atmak şeklinde algılanmamalıdır. Kurgularda ayı karakterinin insanlarla kurmaya çalıştığı dostluk ilişkileri genelde başarısızlıkla sonuçlanır. Üstelik ayı karakteri iyi niyetine rağmen daima insanlar tarafından şiddet görür. Bunda insanların önyargılı olmasının sonucu yadsınamaz. Bu yönüyle kurgular önyargının telafi edilemeyecek sonuçlar doğuracağını sezdirmesi yönüyle dikkate değerdir. Kurgularda insanların aylara şiddet uygulaması, onlara tuzak kurması, onları ticari bir nesneye dönüştürmesi ve onların yaşam alanını sınırlandırmasına yönelik bir kısım iletiler görüşme yapılan öğrenciler tarafından da dillendirilmektedir. Bu konuda *“İnsanlar aylardan korkar ama bence aylar insanlardan korkmalı çünkü aylar kendi hâlinde bal, balık gibi yiyecekler tüketerek yaşarken insanlar doğaya büyük zararlar vermekteler.”* düşüncesini taşıyan öğrenciler esas korkulması gereken varlığın ayı değil, insan olduğunu ortaya koymaktadır. Gerçekten de özellikleri itibarıyla heybetli, yırtıcı ve bazen de korku verici bir varlığın insandan daha az zararsız olduğu fikri çocuk okuru bu konuda derin bir muhasebe yapmaya sevk edebilir. Ayı karakterinin insanla kurmaya çalıştığı ilişkiler eserlerde çoğu kez hüznle sonuçlanır. Sıkıntılı gibi görünen bu iletiler ise insanın hayatta her daim istediğini elde edemeyeceğini, hayatın içinde acının ve kalp kırıklıklarının olabileceğini çocuk okura hissettirmesi noktasında anlamlı olabilir. Zira sevgi, umut, mutluluk nasıl hayatın içinde bir duyguysa nefret, korku, acı ve hüzn de hayatın içindedir.

Sonuç olarak kurgusal nitelikli çocuk kitaplarındaki ayı karakterinin verdiği iletiler yönünden incelenmeye çalışıldığı araştırmada kimi zaafı olsa da ayı karakterinin sevimli, masum ve yardımsever bir varlık olarak resmedildiği görülmüştür. İncelenen eserlerde ayrıca

ayı karakterinin annesi, arkadaşları ve çevresindeki diğer varlıklarla ilişkilerini iyi niyet temelinde geliştirdiği fakat bütün iyi niyetine rağmen insanlarla iletişim kurmakta sıkıntı yaşadığı ve insanlar tarafından şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir.

Kaynaklar

- AKIN, S. (2013). *Kırdığımız Oyuncaklar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- ARSEVEN, T. (2005). Mesaj Açısından Çocuk Kitapları. *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 104-105, 42-52.
- BAKDEMİR, A. (2010). *İlköğretim ve Ortaöğretimde Görev Yapan Öğretmenlerin Ahlak ve Karakter Eğitimi Konusundaki Algı, Tutum ve Eğitimsel Uygulamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BATTİSTICH, V (2005). *Character Education, Prevention and Positive Youth Development*. Washington, DC: Character Education Partnership.
- BOWEN, G. A. (2009). Document Analysis As A Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9-2, 27-40.
- DÜZDAĞ, M. E. (2009). *Safahat Eski ve Yeni Harflerle Karşılaştırmalı Neşir ve Safahat Dışında Kalmış Şiirler*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- EKŞİ, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1/1, 79-96.
- EKŞİ, H. ve KATILMIŞ, A. (2011). *Karakter Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- ERDAL, K. ve GÖKMEN, A. (2010). Çocuklara Verdiği Dersler Açısından La Fontaine'nin Fablları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3-10, 259-271.
- ERDEM, A. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Bakış Açısıyla Çocuk Kitaplarındaki Kahramanlar. 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (613-620). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- ERGİN, M. (2009). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- GÜLER, A., HALICIOĞLU, M. B. ve TAŞĞIN, S. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- HARNED, P. J. (1999). Leading The Effort To Teach Character In Schools. *National Association of Secondary School Principals Bulletin*, 83, 25-32.
- HEALEA, C. (2006). Character Education With Resident Assistants: A Model For Developing Character On College Campuse. *The Journal of Education*, 186-1, 65-77.
- HÖKELEKLİ, H. (2011). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- KANGER, F. (2007). *Hz. Muhammed Ahlakını Referans Alan Bir Karakter Eğitimi Modeli*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARATAY, H. (2007). Değer Aktarımı Açısından Yerli ve Yabancı Çocuk Edebiyatı Ürünleri. 38. *ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi* (939-948). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

- KARATAY, H. (2011). Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı. *Turkish Studies*, 6-1, 1439-1454.
- KARATAY, H. (2014). Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler. Tacettin Şimşek (ed.), *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı* (81-130). Ankara: Grafiker Yayınları.
- KARATAY, H., DESTEBASI, F. ve DEMİRBAŞ, M. (2015). Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin 6, 7, ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Karakter Gelişimine Etkisi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ÖS-II, 123-140.
- KIRITOĞLU ÖZDİL, S. (2011). Miyase Sertbarut'un "Kapiland'ın Kobayları" Adlı Yapıtıyla Christine Nöstlinger'in "Kim Takar Salatalık Kral"ı Adlı Yapıtın Karakter Çerçevesi Bakımından İncelenmesi. 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (411-422). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- LOCKWOOD, A. L. (1997). *Character Education: Controversy and Consensus*. California: Corwin Press.
- MERİAM, S. B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (S. Turan, çev. ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- MİLES, M. B. ve HUBERMAN, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. California: SAGE Publications.
- NUR, İ. H. (2013). Mesnevi'de Hayvan Karakterleri (Metaforları). *AVKAE Dergisi*, 3-1, 18-30.
- OĞUZKAN, A. F. (2010). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- ORHAN, A. (2013). *Hayat Bilgisi Dersi Programının Karakter Eğitimi Açısından Öğretmen ve Öğrenci Perspektiflerine Göre Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- SEVER, S. (2010). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- SIRRI, V. (2015). Karakter Eğitimi: Dün, Bugün ve Yarın. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 4-1, 121-144.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.